

ISTEN NÉPE A CSALÁDBAN

Beke László

A lelkipásztor szexuális kísértései

Duccio Di Buoninsegna: Krisztus megkísértése

Bevezetés

A lelkipásztor „kirakatember”. Látszik is, de nézik is, ott is, ahol nem gondolná. Nem mindegy, hogy mit látnak rajta, tőle...

Az egyik európai főváros nemzetközi repülőterén sétálgat egy ember. Látszólag céltalanul jön-megy, de a figyelme-szebb szemlélő észreveheti, hogy az illető fokozatosan szűkülő köröket ír le az egyik újságosbódé körül. Amikor aztán odaér, idegesen körülnéz, majd megáll a bódé egyik oldalán, ahol éppen a szexuális tartalmú kiadványok vannak, és elmélyült szemlélődésbe kezd. „Tanulmányaimban” egy vállára nehezdedő kéz állítja meg: „Te mit csinálsz itt?”

Érdeemes megemlíteni, hogy a lebukott személy lelkipásztor volt. De nem ő az egyetlen, akinek az életében ilyen vagy ennél jóval komolyabb események előfordulnak. Az utóbbi években sajnos keresztyén közösségeken belül is hallhattunk arról, hogy a lelkipásztorok élete kikezdehető ezen a területen is. Hogy régebben is voltak gondok e téren, csak

súlyosbítja a problémát. Dolgozatomban egyrészt szeretném feltárni az okokat, másrészt gyakorlati módon keresni a megoldásokat. Tarthatatlannak látom azt a kijelentést, amelyet mosolyogva szoktak olykor még szolgatársaink is mondogatni (néha az az érzésem, hogy szinte elfogadva, tudomásul véve ennek igazságtartalmát), miszerint a lelkipásztornak négy nagy ellensége van: hírnév, ital, pénz, „szoknya”.² Nem hiszem, hogy bele kellene ebbe nyugodni! Ellenségünk lehet, de nem olyan, amely legyőzhető, gátolhatja szolgálatunkban. Mindenképpen helyénvaló itt a Szentírás azon gondolata, miszerint:

„Teljes örömmel tartsátok, testvéreim, amikor különböző kísértésekbe estek, tudván, hogy hitetek próbája állhatatosságot eredményez.” (Jak 1,1–2)³

Azért, hogy ne essek a nyitott kapuk döntésének hibájába, végeztem egy felmérést a tekintetben, hogy gond-e ez a kísértés a ma élő lelkipásztorok számára.

A kérdéseket nem kizárólag a közösségünkhöz tartozó lelkipásztoroknak tettem fel, van néhány református és római katolikus is. A korosztályok tekintetében is igyekeztem a változatosságot tükrözni, illetve azt, hogy valaki házasságban vagy még azon kívül él. A megkérdezetteknek a következő kérdéseket tettem fel:

- Házasságban él-e, ha igen, mennyi ideje?
- Milyen minőségű a házasságuk?
- Vannak-e szexuális jellegű kísértései?
- Melyek a leggyakoribb forrásai a kísértéseinek?
- Feleségével megbeszélhetőek-e a nevezett problémák?
- Hogyan küzd ellenük, ha már feltámadtak?
- Hogyan küzd ellenük preventív módon?

A beérkezett válaszok alapján a következő összefoglalást lehetett összeállítani:

- Kivétel nélkül mindenkinek vannak vagy voltak szexuális jellegű kísértései.
- Kb. 50-50%-a elégedett, illetve talál bepótolnivalót a házassága minőségében.
- Kísértések leggyakrabban a lelkigondozás során, illetve a kihívó öltözködés miatt érik őket.
- Mindenki a megelőzésben látja a megoldást (fokozott odafigyelés, imaélet stb.).
- Egyetértés volt abban, hogy a stabil, boldog házasság a legjobb megelőzés.

Látens módon egyre gyakrabban fordul elő a pornográfia kísértése, amely külön, rendkívül veszélyes jelenségként rejtőzik több lelkipásztor életében. (Ezzel kapcsolatban egy másik írásom részletesebben foglalkozik!)

A válaszok összefoglalása számomra azt mutatja, hogy létező problémával van dolgunk. Sokféle oka lehet annak, amiért többségében letagadják, nem beszélnek róla sem a házastársukkal, sem pedig lelkigondozójukkal. (Meggyőződésem, hogy szüksége van rá a lelkipásztornak is!) Egy klasszikusnak nevezhető bibliai történet is azt mutatja, hogy az Isten hűséges, de nem mindig odafigyelő, ugyanakkor „kellően” egoista embere megtámadhatóvá válik az érzékiség területén (2Sám 11–12).⁴

A hallgatás nem old meg semmit. A szexuális bűnökkel és kísértésekkel kapcsolatban is nagy a hallgatás. Igyekeznünk ezek létezéséről tudomást nem venni, amikor pedig már megtörtént a baj, akkor értetlenül szörnyülködünk, szeretetlenül ítélkezünk ahelyett, hogy az igazi okokat megkeressünk, becsületesen feltárnánk.

1. Az általánostól a speciális felé

Nincs könnyű dolga annak, aki kimondottan a lelkipásztorok szexuális kísértéseiről kíván gondolatokat megfogalmazni. Ennek több oka lehet:

- Az érintettek nem szívesen beszélnek erről.
- Nincs igazán gazdag irodalma a témának.⁵
- Sokan nem tartják fontosnak.

Ezért azt a módszert választottam, hogy az általános igazságok felől közelítsek a speciálisan a lelkipásztorok életében, szolgálatában egyéni jellegzetességeket mutató kísértések irányába.

1.1. Két ősi törvény

A szexuális jellegű kísértések mibenlétének megértéséhez szükséges, hogy a belőlük eredő bűnöket tiltó parancsokat megnézzük. Isten ígéje leplezetlenül fogalmaz meg olyan

gondolatokat, amelyekről mi úgy vélekedünk, hogy ezekről beszélni is szégyen. Pedig a hallgatásnak nagy ára van! A Dekalógusból két egymással szoros összefüggésben álló törvényt szeretnék közelebbről megvizsgálni. Hitel érdemlő teológusok minden korban összefüggésbe hozták egymással a 7. és a 10. parancsolatot, nem véletlenül. Az egyik ugyanis magát a házasságtörést kívánja megakadályozni, illetve megfogalmazni Isten ezzel kapcsolatos egyet nem értését, a másik pedig csirájában akarja elfojtani az ember erre irányuló törekvését, amennyiben a bűn igazi okát a szív állapotában, a belőle fakadó kívánságok milyenségében látja.

1.1.1. A Tízparancsolat 7. parancsolata így szól: „Ne paráználkoddj!” – azaz ne törj házasságot (2Móz 20,14)! Az elsődleges jelentés mellett természetesen jelenik meg egy másik is, az, hogy a paráznaság Istentől való elszakadás, bálványozás is lehet, ami ugyancsak Isten ítéletét vonja maga után. A kifejezés összes származékával együtt a Bibliában 55 alkalommal szerepel. Az Újszövetségben ugyanennek a parancsnak az idézésével hat alkalommal találkozunk.⁶

A Szentírásban a 7. parancsolat megszegésének látványosan hosszú sorát látjuk. Ma is ez ellen az ige ellen vétünk a leggyakrabban. Leginkább itt érezhetjük vétkesnek magunkat. A mindennapi életünk szép számmal produkálja ennek bizonyító jeleit. A nemiség, szerelem, házasság, a család kérdésében szinte mindenkinek fáj valami. Fáj annak, aki még előtte van, fáj annak, aki nélkülözi, fáj annak, akinek már eleve van belőle, és fáj annak, aki már túl van rajta.⁷

A Dekalógus ezen parancsa korántsem a felszínen mozog. Nem egyszerűen egy tiltást akar megfogalmazni és kötelezővé tenni, hanem a mélyebb lényegét akarja feltárni. Nem Isten egyik szeszélyét közvetíti, hanem az emberi együttélés, erkölcsiség tiszta értékrendjébe vonja be az embert. Korunk sajnos egyre elfogadottabb morálja szerint a házasságtörés szinte elveszítette büntethető jellegét. Sőt, egyes körökben szalonképes lovagias üggyé változott, ahol az ember akkor válik igazán szalonképessé, ha olykor engedélyez magának egy-egy házasságtörést. Az, hogy az Ószövetség halállal sújtandó bűnnek nevezi, senkit nem érdeklő barbár szokás.⁸ Ennek alapján a 7. parancsolat a következőket (is) jelenti:

- Ne használni akarjuk a másikat, hanem szeretni is!
- Ne eszköz legyen a saját vágyaink kielégítésére, hanem legyen célunk a másikat boldoggá tenni!
- Nem paráználkodni azt is jelenti, hogy vállaljuk a másikat, társa leszünk.
- Nem paráználkodni azt is jelenti, hogy elfogadjuk azt, akit Isten mutat meg nekünk.

Az ember igazi szabadságának kiteljesedése nem a hön áhított, korlátoktól mentes, szabados életben rejlik, hanem sokkal inkább ott, ahol a hűség alapján valósul meg. Rettenetes kor(kór-)képnek tartom azt, amit az egyik közkeletelt női magazinban olvastam a házassággal kapcsolatban: Házasságban vagy szabadon.⁹

Valaki egyszer azt mondta, hogy azt Isten nem várhatja el az embertől, hogy ne fogalmazódjon meg benne kívánság egy csinos nő után, elégedjen meg azzal, ha nem tesz lépéseket a megszerzésére. Pedig Isten tudja, hogy miért kéri ezt az embertől. Azért, mert a neki engedelmeskedni akarónak az életéből ki tudja tisztítani mindazt, ami a kívánságok közül ellenkezik akaratával.

Nem minden kívánság rossz. Az összes tettünk mögött, mint megfeszített rugó, ott feszül a kívánság, ami bizonyos cselekedetekre sarkall. Ha ott a szív mélyén olyan rugók feszülnek, amelyek a rossz irányba mozgatnak, akkor ezeknek is meg kell tisztulniuk. Nem a magunk erejéből fogunk ezektől megszabadulni (leszokni), hanem Istennek van rá hatalma, hogy megtegye. Persze, kell hozzá az engedelmes egyetértésünk!

Nem vigasztalhat tehát bennünket az, hogy sokkal kevesebb bűnt követünk el tettelesen, mint amennyi belül, kívánságként megjelenik. Ne érjük be azzal, hogy még nem feküdtünk le idegen nővel, ha már egyszer is gondoltunk arra, hogy de jó lenne! Ne a gátlások meg a büntetéstől való félelem tartson távol a bűntől, hanem a szív visszanyert belső tisztasága!

Jakab apostol levelében így fogalmazza meg a bűn kialakulását: „Mert mindenki a saját kívánságától vonzva és csalogatva esik kísértésbe. Azután a kívánság megfogánva bűnt szül, a bűn pedig kiteljesedve halált nemz.” (Jak 1,14–15). A sátán mindig ezen a három pincelépcsőn akar levezetni a pusztulásba:

KÍVÁNSÁG

BŰN

HALÁL

A kívánság gyökere az összehasonlítás. A sátán ravaszul hívja fel a figyelmet a másik ember többletére és a magunk mínuszaira. Az ilyen összevetésekkel az a célja, hogy megakadályozzon a hálaadásban. Az, aki a „szomszéd kertje mindig zöldőbb” pozíciójában van, képtelen lesz a hálaadásra, mert soha nem a saját birtokának értékeit látja, hanem csak annak hiányait. Aki képes hálát adni, az már nem is kívánja a felebarátét. Nemcsak a feleségét, szamarát, hanem semmijét, mert értékesnek látja mindazt, amit neki osztott ki Isten. A folytonos kívánás megbénítja, megmérgezi életünket, míg a helyes irányba terelt, megtisztított kívánság aktív mozgatónk a jóra. Nem hamis elégedettséget vagy igénytelenséget jelent, hanem szívből jövő megbékélést, elégedettséget, józanságot. Látom azt, ami másnak adatott, de látom az enyémet is, és még azt is, amit ezután kapok. „Nagy nyereség az istenfélelem megelégedéssel.”

1.1.2. A kívánság tekintetében három kategóriát nevezhetünk meg

Léteznek emberek, akik ha valamit vagy valakit megkívánnak, mindenáron megszerzik.

Vannak, akik azzal küzdenek egész életükben, hogy kívánnak sok olyat, ami nem egyeztethető össze hitükkel. Éppen ezért örökös küzdelemben vannak önmagukkal. Pál apostol a Róma 7-ben arról vall, hogy ez számára sem ismeretlen helyzet.

El lehet jutni addig, amikor az ember a 10. parancs ígérete szerint már nem is kívánja azt, ami csak tisztátalan úton szerezhető meg.¹⁰

Azoknál, akik Isten népéhez tartoznak, rendszeresen felmerül annak kísértése, hogy bizonyos előírásoknak eleget téve, szertartásokat elvégezve, tiszták, Isten előtt kedvesek legyenek. Jézus ezzel szemben a belülről kifelé ható kegyességről, szentségről beszél.

Amikor Isten ilyen mélyen hatol be az életünkbe, ugyanakkor magaslatoakra is akar helyezni. Amikor a kívánságokkal

kapcsolatban tiltásokat fogalmaz meg, akkor arra is felhívja a figyelmünket, hogy vannak dolgok, amelyekhez viszont közeledhetünk teljesen szabadon.

Isten megtanít hálát adni azért, amink van (meg kell tanulnunk vágyakozni arra, ami a miénk¹¹). A felebarát tulajdonát csak az nem kívánja, aki megtanult hálát adni a sajátjáért. Akkor válik valami a sajátunkká, ha ki tudjuk mondani: „Köszönöm!”

Az ige arra is biztat, hogy azt viszont kívánjuk, ami a miénk. A feleségünket éppúgy, mint bármi mást, ami a miénk.

Végül megtanít arra, hogy nem csak mi magunk vagyunk. Létezik az a bizonyos „felebarát”, akit nem törvényszerű eltaposni, lehet érte élni, tenni valamit, ami neki jó első sorban.

1.1.3. A kívánság okai és következményei

Sok olyan dolgot hordozunk magunkban, amire egyáltalán nem vagyunk büszkék, sőt szívesen megszabadulnánk tőlük. Sokszor nem segít már a begyakorolt és képmutató módon üzött önfegyelem, alakoskodás sem. Ezekkel sok mindent el tudunk takarni embertársaink elől, de éppen ez a parancsolat mutat rá arra, hogy valami csak azért, mert nem látszik, még igenis létezhet. Lehet, hogy nem tettünk meg nagy bűnököt, de bennünk megvannak, olykor jelentkeznek, mérgeznek bennünket is, környezetünket is. Szembesültünk-e már mindezzel, és elborzasztott-e, ami bennünk van?

A 2Sám 16,7. verse így tanít: „Az ember azt nézi, ami a szeme előtt van, de az Úr azt nézi, ami a szívben van.” Ott pedig a rejtett, titkolt fantáziálások, irigység, sóvárgás található.

Az Úr Jézus a Mr 7,21–23 szakaszában még érzékletesebben közli ezt az igazságot: „Ami az emberből előjön, az teszi tisztátalanná. Mert belülről, az ember szívéből jönnek elő a gonosz gondolatok, paráznaságok házasságtörések...”

Isten nem általában a kívánságot ítéli el, hanem annak kielégíthetetlen formáját, amelynek falánksága semmivel nem lakatható jól.

Szinte természetes az, hogy nem maradnak következmények nélkül a kívánságból eredő bűnök. Azért, mert a kívánságból egyenesen következik az, hogy meg akarom szerezni magamnak. A kívánás nemcsak egyszerűen vágyakozást jelent, hanem bizonyos aktivitást, akciót is. Az igéből egy példa: Mik 2,1–2: „Megkívánják a mezőket, és elrabolják...” A kívánságtól üldözött ember többnyire nem válogat az eszközökben (lásd Dávid és Betsabé története). Az ember különböző mesterkedésekbe kezd. Talál ez a kifejezés, mert amikor valamit megpillantunk, megkívánunk, rögtön azon kezdünk dolgozni, hogy miként legyen a miénk, de úgy, hogy a jogosságnak legalább az árnyéka, látszata fenntartható legyen. Aki nem tud vagy nem akar magának parancsolni, rettenetes bűnük egész zuhatagát indítja el.

1.2. A szexualitás értékelése

Rendkívül értékcsökkent világban élünk. Az igazi értékek a legtöbb ember előtt eltörpülnek, helyüket a fényesebben csillogó, zajosabb, látványosabb, modernebb ártékek veszik át. Miért pont a szexualitás lenne a kivétel? Ki törődik már azzal, hogy a *szexuális élet* valaha a *házasság* kifejezéssel volt azonos, azaz a házasságban volt a helye.

A világ napjainkban szexualitáson a kielégülésre törekvő nemi ösztönt érti. A szexualitást sikerült beolvasztani az

ember egyéb létfontosságú szükségletei közé (ami egyébként igaz). Csak az nem állja meg a helyét, hogy ezt az ösztönt mindegy, hogy milyen áron, de ki kell elégíteni, különben komplexusok, neurózisok, agressziók következnek belőle.¹² Hogy a válások rettenetes mértékben megszorodtak, hogy leértékelődött a család, mint legfontosabb társadalmi alkotóelem, hogy az abortuszok száma szinte felbecsülhetetlen, a pornográfia soha nem látott terjedése és publikussága, a perverziók, homoszexualitás tolerálása mind azt mutatja, hogy a szexuális forradalom nem felszabadította az emberiséget, hanem inkább modern rabszolgává tette.

A szexualitásból egyre inkább kimarad a szerelem, csak szórakozás marad, önző ösztönkielégítés, ami a jogait követeli. Utána mindig a kiégés, a sivárság következik. Boldognak mondható az a család, ahol ez nem így van, hanem szabadon tudnak gyönyörködni egymásban, ahol a házaseletükben kiteljesedhetnek az örömök. Ha értékcsökkent is a világ, megtalálhatóak benne a nem felszínes értékek, csak keresni kell őket.

A keresztyénségen belül is találunk szélsőségeket. Ebből kettőt emelnék ki. Az egyik az, amikor a szexualitást a házastársak számára csak a gyermeknevelés céljaira korlátozzák, minden más a test kívánsága, amitől tartózkodni kell. A Szentírás semmi ilyenről nem beszél, sőt az 1Kor 7,5-ben kifejezetten az ellenkezőjét tanítja Pál apostol:

„Ne fosszátok meg magatokat egymástól, legfeljebb közös megegyezéssel egy időre, hogy szabadabbá legyetek az imádkozásra, de azután legyetek ismét együtt, nehogy megkísértsen a sátán titeket azáltal, hogy képtelenek vagytok magatokon uralkodni.” Ez az íge is azt erősíti meg, hogy a tisztátalan kívánságok és kísértések akkor a leggyakoribbak, ha nem rendezett a házaselek nemi kapcsolata, ha hiányzik az intimitás az életükből (nem csak a szexuális intimitás).

Egy másik ezzel ellentétes vélemény a következő, és talán ez a riasztóbb: vannak irányzatok, ahol a szexuális kielégülést olyan magasra értékelik, hogy minden házasságon kívül élő keresztyén ember depressziósnak kell hogy érezze magát e tapasztalás hiánya miatt. Ezernyi oka lehet annak, ha valakinek az életéből a házasság és mindaz, ami vele együtt jár, kimarad. Változatlanul igaz azonban az az állítás, hogy a „magányossághoz kell külön felhatalmazás”,¹³ a házasság az Isten eredeti rendelkezése. Azok viszont, akik Istentől vagy a feltételét, vagy a lehetőségét nem kapták meg a házasságban való élésnek, nem fognak károsodni annak hiánya miatt.

1.3. A lelkipásztor is férfi (kivéve, ha nő)

Egy sokat „tapasztalt”, már idősödő lelkipásztorné a következőket mondta házasság előtti „felvilágosításként egy fiatal lánynak”: „...azt az öt percet meg kibírod!”¹⁴ Ezzel a gondolattal a fejezetcímbe jelölt tényre szeretnék hangsúlyt

helyezni. A lelkipásztor nem egy „egzotikus” embertípus, aki más anyagból van gyúrva, mint a többi férfi. Lélektanilag, anatómiailag, szükségeit nézve ugyanúgy férfi, mint bárki más. Nem tagadhatja le férfi mivoltát (minden kivétel erősíti ezt a szabályt) csak azért, mert Isten erre a szolgálatra hívta el. Ha a házasságában az a bizonyos „öt perc” csak könyörödmány egy érzéketlen, passzív résztvevővel, aki fogat szorítva, „majdcsak vége lesz” gondolatokkal vesz részt az egészben, akkor nem azt kapja, amire szüksége lenne. A hűség egyik fontos mozgatója a kiegyensúlyozott, tartalmas és rendszeres nemi élet, amelyben érzelmileg, fizikailag kielégülhetnek a felek, ahol őszinték lehetnek egymás és maguk előtt. Ezért nagyon fontos az, hogy ne csak a szexuális technikák ismeretének legyünk birtokában, hanem mindenekelőtt a társunk egyetemes és egyénre szabott jellemzőivel is legyünk tisztában.

Néhány gondolatban szeretnék most a férfi szükségleteiről írni, annak reményében, hogy nem maradnak figyelmen kívül hagyott igazságok a lelkipásztorok házaseletében sem. A szemléletesség és összehasonlítás lehetőségéért egymás mellett mutatom be mindkét nem szükségleteit, igényeit.¹⁵

Férfi	Nő
A szexuális kapcsolat utáni vágy, kielégülést akar.	Védelem, biztonság utáni vágy, szexualitás csak vonzalom esetén.
Pihenéskor nem feltétlen családra, feleségre vágyik: barátok, barkácsolás stb.	Férfjével, barátnőivel meghitt, mély beszélgetésekre vágyik.
A másik nem külseje a fontos: vonzó női test.	Becsületesség, őszinteség, nyíltság utáni vágy: tudni akar a férje dolgairól.
Ha hazamegy, az otthon legyen tiszta, az étel készen (és legyen finom)!	Ne legyenek olyan szükségei, amelyekre nincs anyagi lehetőség!
Szereti, ha csodálják: felesége nézzen fel rá!	Erős a család felé való elkötelezettsége.

A jó házasság kulcsa tehát az, ha kölcsönösen kielégítik egymás igényeit. Egy asszony mondta el (de férfi is mondhatta volna), hogy attól retteg a legjobban, és az hozza elő benne a gátlásokat, hogy csak egy eszköznek tekinti a férje, aki egy szükségletet elégít ki. Nagyon kell a fontosság érzése.

Mindezek mellett arról is szót kell ejteni, hogy nemcsak az igények és szükségek területén fedi a lelkipásztor a típusos jellemzőket, hanem a kísérhető területek is ugyanazok, mint bármelyik másik férfinél. Legfeljebb arról lehet szó, hogy vannak speciális helyzetek, amelyekbe más nem kerül bele, csak a lelkipásztor. A következő fejezetben ezeket tekintem át.

2. Kritikus életszakaszok

Minden ember életében vannak különösen nehéz időszakok, amikor a kialakult fizikai, lélektani helyzetek, állapotok miatt az átlagnál jóval fogékonyabb a szexuális kísértések, kihívások irányába. Mivel az előző fejezetben említett módon a „lelkipásztor is férfi”, ezért ezek a gondolatok rájuk is igaznak mondhatóak.

2.1. Házasság előtt, házastárs, feleség nélkül

Valaki egyszer azt a jó tanácsot adta nekem, hogy feleség nélkül, ha csak egy mód van rá, ne menjek ki gyüleke-

zeti szolgálatba. Nem értetlen rögtön, de azóta igen, és abszolút egyetértek e tanáccsal. Ha a feleség ezekben a kezdeti szakaszokban hiányzik mellőlünk, akkor nemcsak a társunk hiányzik, hanem egy bizonyos védelmet jelentő személy is. Ez alatt azt értem, hogy a „páratlan” pástör könnyen ad okot a különböző gyanúsítgatásokra (például: csak nem homoszexuális), fantáziálgatásokra (például: Van-e valakije, mikor lesz már valakije stb.), és természetesen könnyebben támadhat fel valakiben az a gondolat, hogy „megszerezhető” személlyel áll szemben. Akár a vélekedő számára, akár a család, gyülekezet eladó lánykájának. Ha valaki mellett ott a feleség, ezek a gondok nemigen vagy csak ritkán merülnek fel. A lelkipásztorban is kialakulhat ezek hatására valamilyen kényszer, amivel valami rágalmat akar lerázni magáról, vagy éppen egy igényt akar kielégíteni mindenáron. Kedves, hívő nénik szokták ártatlan vágyakozással a következő kérdést feltenni: „*Testvér, mikor lesz már lelkipásztornénk?*” Kinek nem lesz ebből hamarosan elege?

A gyülekezetből történő párválasztás is okozott már gondokat. Ha a helyi gyülekezetből választ, az a baj, hogy „*a mi lányunk*”, ha máshonnan, akkor: „*Itt nem talált magának?*” A gyülekezet „lányos anyukái” személyes sértésnek veszik, ha náluk ritkábban fordul meg a lelkipásztor, ugyanakkor megszólják azért, ha máshova – szerintük sűrűn – odamegy.

A nőtlen lelkipásztor természetes, hogy elkezd érdeklődni azok iránt, akik a gyülekezet szabadon választható hölgykoszorúját alkotják. Ilyen helyzetben nem biztos, hogy minden alkalommal a legtisztább gondolatok fordulnak meg benne a „mustra” során.

2.2. A házasság betegségei

A házasságnak, mint minden más emberi kapcsolatnak, vannak neuralgikus, nehezen kezelhető pillanatai, amelyek hosszabb időszakok is lehetnek. A legtöbb esten átségít a Pál apostol által minősített szeretet, amely nem türelmetlen, nem bántó viselkedésű, nem egykönnyen gerjed haragra, elfedez, eltűr, mindent elhisz, kilátástalan helyzetekben is reménykedő. Nem haszonleső, nem veri a másik fejébe a saját igazát, nem irigy, és a végletekig jóságos.¹⁶ Mégis vannak olyan dolgok, amikről érdemes beszélni, ugyanis ha a házasságban jelen vannak, akkor azok valamit jeleznek. Vagy azt, hogy a házasság nem kellően megalapozott, vagy valami nincs a helyén, esetleg a szerepek megélése nem megfelelő. Ezek közül nézzünk meg néhányat!

a) A megalapozatlan házasság

Az Úr Jézus szerint (Mt 7,24–27) az életet kétféle talajra lehet építeni: homokra vagy kősziklára. A házasságot is. El lehet venni (hozzá lehet menni) valakit azért, mert pénze, hatalma, tehetsége, szorgalma, egészsége van. Sokszor ha ezek hiányoznak, margóra kerülnek egyébként igen értékes emberek, mert hiányzik a korszellemhez igazodó, elvárt vonzerő. Lehet homokra alapozott az a házasság, ahol a prioritást a szexuális vonzalom, a szerelem, szimpátia élvezi (amelyek egyébként fontos elemek a kapcsolatokban).

A házasság megalapozása során a legfontosabbak ezek:

- A hit, hogy Isten adott minket egymásnak.
- A párom a hibáival, szegénységével együtt Isten tökéletes ajándéka.

A párom hibái: Isten eszközei az én javamra (Róm 8,28). Egyfajta smirglí, amivel

- Isten csiszol, hogy tökéletesebb legyek.
- Ezekért hálával tartozom Istennek.

Jó, ha már a jegyesség ideje alatt a házasságra készülők tudatosan gyakorolják az elfogadást és a hálaadást! Ha ez megvan, akkor összehasonlíthatatlanul könnyebb lesz az élet viharait együtt átvészelni. Természetesen ebben a szakaszban kell olyan „földhözragadt” kérdéseket is megválaszolni, hogy miből élünk, hol lakunk stb. Ez nem hitelenség, okatlan aggodás, hanem olyan bölcs előre tervezés, amit nem tilt Isten ígéje.

b) A kommunikáció hiánya

„A kommunikáció a házasság épületének malterja.”¹⁷ A legnagyobb bajok akkor alakulnak ki, ha ez hiányzik a kapcsolatból. Isten is kommunikál az emberrel, tehát természetes, hogy az ő arcára, képmására teremtett ember is képes a kommunikációra, nélkül nem is létezhet. A házasság előbb-utóbb verembe esik nélküle. Természetesen a kommunikációnak vannak minőségi szintjei:

- A „hogya vagy?” kérdése látszatkommunikációra utal.
- Van tényközlő kommunikáció,
- létezik a gondolatközlő kommunikáció,
- ha az érzéseimet adom, az érzelemközlő.
- Legvégül pedig az énközlő kommunikáció.

A kommunikáció azt jelenti, hogy kapcsolatban lenni valakivel (nemcsak közölni valamit), de egy olyan minőségű kapcsolatban, amely a Szentírás által a „*lesznek ketten egy testé*” fogalomkörében írható csak le, ott elengedhetetlen az énközlés. Adni magam tudásommal, érzéseimmel, gondolataimmal, szavakban, jelzésekben, ezernyi módon. Az úgynevezett „társas magány” akkor alakul ki, ha a házasság nem tudja megfelelő módon önmagukat adni, a másikat pedig befogadni. Sok férfi (de nő is) fogalmazta már meg válasának okát abban, hogy mindezt pont azzal nem élhette meg, akivel együtt élt, de talált egy olyat, aki viszont nyitott volt a másira.

c) Türelmetlenség

Nem kifogástalan senki, amikor belekezd a házasságba. „Ne várja tőlem a férjem, hogy kiváló szerető és tökéletes szakács legyek egy személyben, ráadásul hat hónap után?”¹⁸ Mindenki számára adni kell tanulóidőt a leghétköznapiabb, de ugyanígy a legintimebb területeken is. A szeretetre Pál apostol szerint az egyik legjellemzőbb tulajdonság az, hogy van ideje kivárni a dolgok alakulását, és ehhez minden segítséget megad a másiknak.

d) A ragaszkodás hiánya

„Az enyém!” Csodálatos tartalommal telik meg ez a kis mondat akkor, ha nemcsak az érződik belőle, hogy birtokolok valamit, hanem az is, hogy szeretve, ha kell, önmagamat feladva ragaszkodom hozzá. Valaki egyszer ezt szemléletesen így fogalmazta meg: „Nem az a kérdés már számomra, hogy tudok-e vele élni, hanem az, hogy tudnék-e nélküle élni.”

e) Betegség, gyermekszületés ideje

Mindkettő egy megváltozott, sok tekintetben szokatlan élethelyzetet eredményez, amelyben minden érintettnek bizonyos fokig újra kell tanulni élni. Azokban a házasságokban is, ahol eddig a nemiség a helyén volt és jól éltek vele, ezek az

állapotok eredményezhetik, hogy a feleség szexualitás iránti igénye és érdeklődése hosszabb-rövidebb időre háttérbe helyeződik. Főként a gyermekszülés utáni megváltozott fizikai és lelki állapot következtében. Ha a férj nincs tisztában az érdeklődés hiányának mibenlétével, könnyen gondolhatja, hogy „most már csak a gyerek a fontos?”. Jól működő házasságokban a szeretet parancsának figyelembevételével itt is segíthet. Ha van türelem, reménység, jóság, és párosul hozzájuk a hűség, akkor minden vissza fog térni természetes kerékvágásába. Mindenképpen meg kell azonban említeni, hogy ilyenkor gyakrabban támad kísértés arra, hogy valahol megkapja azt, ami „jár neki”, de otthon nincs meg.

f) Öregedés, férfi klimax, kapuzárás

Ma már nem titok, hogy nemcsak a női nemnél jelenik meg a változás kora, hanem a férfiaknál is. Nem kívánom hosszan taglalni, hogy mi mindent von maga után ez az állapot, de annyit mindenképpen meg kell jegyezni, hogy abban az időszakban, amit kapuzárásnak is neveznek, sok férfi akarja férfiaságát egy másik, természetesen egy fiatalabb nő mellett bizonyítani (tréfásan szokták mondogatni, de fájdalmas igazság van a háttérben: „Hatvanéves asszonyomat szívesen cserélném két harmincévesre.”). Sokan esnek pánikba ilyenkor a szexualitásuk miatt, azért állhat elő ez a bizonyítási kényszer. Ha ilyenkor kedvező alkalom adódik, akkor tönkre lehet egyetlen órácska miatt egy addig gondosan felépített emberi élet. Ilyenkor nagy segítség lehet az a gyöngéd szeretet, amit senki mástól nem kaphat meg, csak attól az egytől, akivel vállvetve élték le az eddigi évtizedeket. A társtól lehet csak megkapni azt, hogy még mindig erős, teljesítőképes, fontos, sőt: az egyetlen vagyok a számára.

g) A megszokás, unalom

Az ember úgy lett megalkotva, hogy egész életében egyetlen személy létezen, akivel mindenki másnál közelebb kerüljön egymáshoz. Ezzel természetesen jár együtt, hogy ő lesz számára a legismertebb minden területen. Azok a szálak, amelyek az évek folyamán erős kötélle fonódnak össze, folyamatosan szállítják a másiktól az információt. Grafológusok a megmondható, hogy sok szerelmes házaspárnál mennyire hasonlít egy idő után a kézírás. Egy másik érdekes megállapítás, hogy esetenként az arcvonásokban is tükröződik a szeretett másik fél. Mégis, kísért a megszokás. Ha az ember józan ésszel gondolja át, hogy mit tud nyújtani az a másik, amit a feleségtől nem kap meg, és ezzel szemben mit veszíthet el, akkor valószínűleg nem lennének házasságtörések. A baj csak az, hogy ilyenkor többségében nem szoktak józanul gondolkodni. A megszokás legjobb ellenszere a folyamatos változatosság. Azért a folyamatos, mert nem elég akkor elkezdni a házasság izgalmassá tételét, amikor már unalmasak egymás számára. Apró trükkök léteznek, amelyekkel kívánatosá teheti magát férfi és nő egymás számára, izgalmassá varázsolható a már nem húszéves nő is. A megszokás nagy érték is lehet, nem feltétlenül kell magával hoznia az unalmasságot. Igaz a régi mondás, miszerint: „A változatosság gyönyörködtet.” De a változatosság teljes mértékben megtalálható abban és azzal a személlyel, akivel összekötöttük és közös útra állítottuk a sorsunkat. Ne másnál keressünk izgalmat az életünknek! Abban a régóta ismert, kicsit megunt, megszokott, kiszámítható másikban sok-sok titok rejlik. Arra vár, hogy felfedezzük, hogy nekünk adhassa.

h) A csalódás

„Ha Isten ismerné a feleségemet, nem kérné, hogy szeressem!” – mondta egyszer egy csalódott férj. „Pedig ismeri, hiszen ő adta” – kapta rá a meglepő választ. Sokan érzik úgy, hogy nem azt kapták, amit, akit vártak.

i) Csábítás

Mindig másra fogják: ő csábított el. Pedig jó lenne megnézni mindenkinek a saját fogékonyságát is. Igaz a régi mondás: „Könnyű Katát táncba vinni, ha maga is akarja.” A legráfőbb kísértés is megroggyan előttünk, ha nem vagyunk fogadóképesek, ha nincs az életünk folyamatosan ráhangolva arra, ami titkos, tiltott utakon jöhet hozzánk.

j) Hosszabb távollétek

Ilyen alkalmakkor az instabil házasságok általában megbosszulják magukat, hiszen a felek azt érezhetik, hogy bizonyos időre szabaddá váltak. A „facérok” és „szalmaözvegyek” számára mindig vannak kínálkozó alkalmak és személyek. Nagy szükség van arra, hogy ne a másik jelenlététől függjön a hűség, hanem a szív mélyén legyen feloldhatatlan az elkötelezettség.

Biztosan van még szép számmal olyan élethelyzet, amelyben feltámadhatnak a kísértések, igyekeztem most a leggyakoribbnak tartottakat felvázolni, de ezekből is világos számomra, hogy csak azok az emberek bukhatnak bele a szexuális bűnökbe, akiknek:

- Rendezetlen, elégtelen a ház-, illetve a szexuális életük.
- Nem kapják (és nem adják) meg benne azt, amire szükség van.
- Nincs tudatos hűség és elkötelezettség egymás iránt.
- Nem kérnek erőt felülről a „nem” kimondására.
- Tudatosan keresnek alkalmakat a hűtlenségre.
- Feldolgozatlan és soha le nem tett szexuális terheket, emlékeket, perverziókat hordoznak magukban (például fiatal korban túlzásba vitt önkielégítés, pornográf kiadványokkal való élés, a szülői házból hozott rossz példa, hajlam a perverziókra, homoszexualitásra, túlságos érzékiség).

3. A világ csábításai

„Ne szeresétek a világot, se azt, ami a világban van! Ha valaki szereti a világot, abban nincs meg az Atya szeretete. Mert mindaz, ami a világban van, a test kívánsága, a szem kívánsága, és az étellel való kérdés, nem az Atyától van. A világ pedig elmúlik, és annak kívánsága is, de aki Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké.” (1Jn 2,15–17) Ezek az örök érvényű gondolatok fogalmazzák meg számomra mindazt, ami a világból érkező szexuális jellegű kísértésekkel kapcsolatban a lelkipásztor (meg minden más hívó ember) hozzáállását jelenti. Rendkívül gazdag palettája van ezeknek a mai információs társadalomban, ráadásul szinte minden szeméremérzés nélkül vannak jelen a mindennapjainkban a szexet, erotikus cselekményeket bemutató kiadványok. Hozzászoktattak bennünket ahhoz, hogy egy termék akkor jó, ha jó nő reklámozza. Elfogadjuk azt, hogy az erotika túllépett a hálózobajton, és szükségszerű, hogy jelen legyen az utcán, az információhordozó és -közvetítő ezernyi technikai eszközben is. Nagy problémának látom azt is, hogy senki és semmi nem lép fel ezek terjedése ellen. Az egyházak is alig. Tudomásul vesszük, legfeljebb szörnyülkö-

dünk vagy fintorgunk miatta. Több, néhány évvel, évtizeddel ezelőtt a család, házasság értéke mellett teljes vállszélességgel kiálló sajtótermék (például a *Nők Lapja*) mára egyik élharcossá vált a szabadon gyakorolható szex és a csábítás különböző trükkjeinek propagálásában. Egyre inkább látszik az, hogy a New Age korában a sátán milyen rendkívüli módon tudja tanítását hatékonyan eladni mindenki számára. Nincs holt terület: minden érintett fél meg van szólítva, kezdve a legfiatalabb korosztályoktól, egészen azokig, akik nem a természetes szexualitás iránt érdeklődők, hanem speciális igényeik vannak a perverziókra. Nem kell szégyenkezniük, hiszen maximálisan kiszolgálják őket. Egyetlen feltétel a pénz. Az sem sok, pár száz forintért bárki érdeklődésének megfelelő kiadványhoz, jóval többért akár szolgáltatáshoz is juthat. Kielégítő a diszkréció is, szinte minimális a lebukás veszélye. Abszolút módon működik a tolerancia, alig rándul meg a szemöldök, ha különleges igény merül fel. Sőt annak kell magát szégyellnie (és félnie), aki szót emel mindaz ellen, ami van, de nem természetes. Csak remélni tudom, hogy az alábbiakban felsorolásra kerülő, szexuális kísértés-ként számba jöhető tényezők egyike sem igaz a mi életünkre. Ezek ugyanis egyre agresszívbabban kínálják magukat, és nem nehéz a foglyukká válni.

Legszembetűnőbbek azok a sajtótermékek, amelyekkel mindennapjainkban teljesen spontán módon találjuk szembe magunkat. Ezek között egyaránt megtalálható az, amelyik egyszerűen csak felvilágosító álarc mögé van bujtatva, folytatva az egészséges erotikát, illetve női aktokat bemutató újságokon át egészen a kemény pornóig.

Egy időben Magyarországon amikor videóról volt szó, az egyenlő volt a pornográf filmekkel. Akkoriban még ritkaságszámba ment, ma videotéka, könyvesbolt vagy speciálisan videofilmekre szakosodott üzlet elképzelhetetlen nélkülük. Itt is nagy a veszély a viszonylag alacsony árak miatt. Gyermekünk a zsebpénzükből is megvehetik.

A kereskedelmi televízióadók hétvégi, éjszakai műsorában következetes rendszerességgel van jelen az úgynevezett soft-pornó (könnyű pornó), a nevében hordozza mibenlétét: a szexuális cselekmények imitált bemutatása.

Nagyvárosok 0–24 óráig nyitva tartó szolgáltatása a Peep-show, ahol szintén nem kérik sem a személyi, sem a lelkészigazolványt. Nincs korhatár, sőt egyáltalán semmilyen határ nincs, legfeljebb a pénztárca képességei szabhatnak korlátokat.

Szót érdemel még az egyik legképtelenebb lehetőség, a szextelefonok világa. Azt hiszem, ha lehetne minősíteni vagy rangsorolni (nem lehet) mindazokat a szolgáltatásokat, amelyeket felsoroltam, én ezt tartanám a legutolsó lehetőségnek. Talán nem kell magyarázni, hogy miért.

Internet. Gazdag palettája található itt mindannak, amikről eddig szó volt. Sőt, mivel megvan az az „áldás” is, hogy élő képek közvetítésére is alkalmas, ezért a lehetőségek sokban kibővültek. Valódi személyekkel lehet a kapcsolatot felvenni, a szolgáltatások igényére nézve elég begépelni, hogy ki, mit akar, és máris teljesül a videokamerákkal felszerelt szobákban, „csak neked, csak most...”.

Öltözködés. Sokat szidtuk a miniszoknyát, de talán nem eleget, vagy nem szidni kellett volna. Ma már nem feltűnő az alig-ruha, az átlátszó vagy mélyen dekoltált blúzok, feszes nadrágok viselése, strandokon a monokini.

Az előzőekben felsoroltak közül a pornográfia jelenségéről egy kicsit bővebben...

„Kergesd el a felhőt a házamról...”

(<http://www.zeneszoveg.hu/lyrics.php?lc=15604>;
http://www.youtube.com/watch?v=H_1Lb42ttqs)

Balázs Ferenc (félreértések elkerülése céljából: Balázs Fecő; Korál együttes) 1984-ben szerezte ezt a számot, amelynek irodalmi, esetleg szociológiai, de talán még teológiai elemzése sem volna hiábavaló munka. Én most mégsem ezt teszem: egyszerűen csak a címben olvasható gondolattól lendületet véve szeretnék elrugaszkodni egy egészen más irányba. Biztosan nem elszigetelt tapasztalatom, hogy házaink (családjaink, házasságaink, közösségi életünk) ege felett mintha az elfogadható (uralkodó) „meteorológiai” helyzetképnél is jóval gyakrabban jelelnének meg a komor felhők. Egy régi tengerészmegállapítás szerint a felhőnek lehet hinni: pontosan olyan veszélyes, amilyenek mutatja magát. Sajnos, abban az esetben viszont, amelyről a későbbiekben lesz szó, nem ilyen egyértelmű a veszély, vagy inkább: túl kevesek érzik, még kevesebben veszik komolyan, helyette szigorral, tiltással, megszegéenyítéssel próbálják uralni a helyzetet, tegyük hozzá, nem sok sikerrel. A pornográfiról van szó. Sokat szidjuk, igyekszünk tőle óvakodni, mégis a mindennapok megtűrt, gyakran pedig elfogadott részévé vált. Azok, akik a „kínálatot” biztosítják, mára már arccal (is) rendelkeznek, vagyis a média felkapott, ünnepezt szereplői, műsorok, rendezvények házigazdái. Ha történik velük valami, például házasságot kötnek, gyermeket szülnek (ami sokuknál nem is olyan egyszerű), annak hírértéke van. Kevés szó esik azokról a fizikai és pszichés torzulásokról, amelyeknek akarva-akaratlanul kiteszik magukat. Az előbb kínálatról beszéltem, de ugye tudjuk, ott van a másik oldal is, a fogyasztói. Kár lenne a bűnöst keresni, hogy ki miatt van ez így, abból csak egymásra mutogatás lenne. Megoldást kellene keresni, annál is inkább, mert egy-két fontos kérdés terén máris nagy a lemaradásunk!

A veszély, amit a pornográfia jelent, egyszerű, hétköznapi szavakkal alig leírható. A pornográfia rendkívüli hatással van az emberi lélekre, különös tekintettel a mindenre igen fogékony gyermek- és tinédzser korosztályra.

„Már az ókori rómaiak, indiaiak stb. is...”

Ez gyakori hivatkozási alap. Nem gondolom, hogy az idő bármit is megszépítene vagy kihúzná a méregfogot. Mi lehetne a baj olyasvalamivel, ami évezredek óta valahol gyakorlattá vált?! Van néhány: amióta minden újságosnál folyamatos kínálat van a pornográf irodalomból, amióta minden háztartás számára elérhető a kábeltelevízió és az internet, azóta nagyon nehéz kontrollálni a helyzetet. Statisztikák szerint az eddig egyértelműen „vezető” USA helyét átvette Európa, már ami a pornográf termékek gyártását illeti (Magyarország különösen előkelő helyet tudhat a magáénak). Közelítőleg 100 ezerre tehető csak azon weblapok száma, ahol kiskorú gyermekekről készült anyag érhető el. Nem igazán publikus, de annál realisabb veszély, hogy igen felkészült és céltudatos bűnözői réteg foglalkozik a „piac frissítésével”, jó pénzeket, sikert kínálva a vállalkozó kedvű embereknek.

Függővé válás

Függőségben élni nem mennyiségi kérdés: az is, de nem elsősorban az. Ha valamitől képtelen vagyok szabadulni, az rabjává tett. Mindegy, hogy (kezdetben) csak havonta, hetente, a lényeg, hogy ha nem tudok nemet mondani, akkor rab vagyok! Minden az ingyenességgel kezdődik: nem kell kimozdulni, nem kell pénzt lopni, nem kell adósságokba keveredni: felbecsülhetetlen számú az ingyenes lehetőség. A „számla” sajnos később érkezik, és nem egyenlíthető ki anyagiakkal. Itt (is) az emberi lelkekért megy a küzdelem! A pornográfia nem egy „jó poén”: képes éppen olyan komoly pszichiátriai problémákat okozni, mint az alkohol vagy a kábítószer, szerencsejátékok. A szexualitás lesz az élet középpontja: gyakran párosul önkielégítéssel. A normális, emberléptékű és emberhez méltó szexuális élet elveszíti a vonzerejét: az extrémítások lépnek a szeretetkapcsolat helyébe. A pornográfiától függő emberek általában felületesebben gondolkodnak, ugyanígy végzik (gyakran egyenesen elhanyagolják) a feladataikat. Egyre erősebb, legyőzhetetlen belső készítés nő fel bennük, hogy kedvenceikkel lehessenek.

Rejtőzködésre készlet

Valahol a lelke mélyén mindenki tisztában van azzal, hogy „fogyasztóként” nem lehet nyilvános az, amit művel. Mi lesz, ha kiderül? Az a legtöbb érintettben fel sem merül, hogy esetleg meggyógyulhatna, ha kiderül. Azért nem, mert sajnos itt sincs kialakult, a bajban levők irányába megfelelően érzékeny hozzáállás: tiltunk, megtorlunk, de ez nem megoldás. Nem megoldás a tudatlanságunk, álszemérmességünk, „érzékenykedő lelkünk” sem. Sőt az sem, ha hiteltelenek vagyunk, mert esetleg olyasmit tiltunk, amit mi magunk is gyakorlunk. Tudom, hogy sok szülő, lelkimunkás, pedagógus nem foglalkozik szívesen a „sötét oldal” dolgaival (persze mi várható ott, ahol az egészséges szexuális nevelés, felvilágosítás is legfeljebb egy-két kínos, pirulós alkalom erejéig terjed). De tudniuk kell, hogy rájuk mért kötelesség tájékoztatni és tájékoztatni: a határok megvonása és útjelző táblák kihelyezése együtt érhet valamit. Nagy véték (gyermekünk ellen való véték!) a nevelés lehetőségét kiadni a kezünkéből!

A bevezetőben említett Korál-sláger refrénben megfogalmazott üzenete így hangzik: „*Meglehet, hogy álmok nélkül, meglehet, hogy áldás nélkül, de holnap is élni fogunk még.*” Na, én ezt nem akarom! Két okból sem:

– Nem akarok álmok és áldás nélküli életet, sem magamnak, sem másnak! Márpedig a pornófüggés ezt a kettőt biztosan ellopja az embertől. De ellopja az egészséges romantikát, a párkapcsolat összes vibráló, izgalmas és örömteli meglepetést jelentő titokzatosságát, ellopja a vonzalmat, a valakihez tartozás, a biztonság és megbecsülés, az elfogadottság érzését. Megtanít arra, hogy csak testet lássunk a másikban, kihasználható lehetőséget. Megtanít az önzésre, hogy jó az, ami nekem jó, hogy a másik csak eszköz, szinte tárgy, ami arra van, hogy téged kielégítsen.

– A másik pedig, hogy létezik a megoldás (és ez nem az internetről letölthető, a monitor sarkában diszkrétan meghúzódó „panic” gomb)! Válasszuk hát azt, hogy van valaki, aki képes elkergetni a felhőt a házunkról!

Ennyi talán elég is ahhoz, hogy valamit megértsünk: ha elfogadjuk ezeket a kínáló, kísértő lehetőségeket, akkor

valami nagyon nincs rendben. Nem a felszínen, hanem a szívünk mélyén. Nem kizárólag az „alkalom szüli a tolvajt”, hanem ahogy Jézus mondja, a szívben fogalmazódik meg mindaz, amit meg sem kell tennem ahhoz, hogy Isten szemében bűnt kövessék el. Jób könyvében találjuk azt a nagyszerű gondolatot, ami így szól: „*Szövetséget kötöttem a szememmel, hogy ne tekintsen a szüzekre.*” (Jób 31,1)

Nekünk, lelkipásztoroknak is elsőrendű figyelmeztetésként szól ez az ige: attól, hogy a világnak van egy értékrendje, hogy természetesen van benne jelen a bűn, erkölcstelenség, nekünk még nem kell a hatása alá kerülni. Van lehetőség arra, hogy tisztán, feddhetetlenül éljünk, fölfelemelkedve mindannak, ami ítélet alá fog kerülni. Csak akkor tudunk hatékonyan dolgozni a sátán hatalma ellen, ha mi magunk ellent tudunk neki állni. Nem erkölcsi prédikációkban merülhet ki a küzdelmünk, hanem a tiszta, erkölcsös élet megélésében, megmutatva, hogy így lehet igazán boldognak lenni.

4. A lelkipásztor kísértései a gyülekezetben, szolgálatban

A gyülekezet közössége és az ott végzett szolgálatok: megszentelt környezet és alkalom. Mindazok, akik jelen vannak, azzal a vágyakozással teszik ezt, hogy találkozásuk legyen testvéreikkel, de mindenekelőtt magával Istennel. Mégis azt mondhatjuk, hogy ezeknek az alkalmaknak megvan sajnos az a lehetősége is, hogy feltámadjanak a kísértések. Fontos tehát arról beszélni, hogy melyek azok a frekvenciák és okok, amelyek magukban hordják ezeket a veszélyeket. Dolgozatomban négy ilyen szolgálati területet említek meg kiemelten.

4.1. Lelkigondozói szolgálat

Alapvető lelkipásztori szabályként tartják számon, hogy (ha lehetséges) férfi férfit, nőt nő lelkipárizozzon. Bárcsak meg lehetne minden esetben valósítani, de a gyakorlat azt mutatja, hogy nem. (Ennek okai roppant szerteágazóak, és nem képezik ezen dolgozat tárgyát, ezért nem beszélek róluk.)

Freud beszél az úgynevezett „indulatáttétel” fogalmáról.¹⁹ A személyes lelkipárizozás során könnyedén merülnek fel olyan események, élethelyzetek, amelyekről beszélni éppen az intimitásuk miatt nem könnyű. Ugyanígy nehéz meghallgatni is. Az ilyen beszélgetések során fennáll annak a veszélye, hogy a kliens és a lelkipárizozó túlságos közelségbe kerül egymással. Különösen női lelkipárizozottaknál gyakori az, hogy beleszeretnek a terapeutába. Nagyon fontos tehát, hogy ne alakuljon ki szorosabb, személyes kapcsolat kettőjük között. Fel kell ismerni és minden körülmények között be is kell tartani (és tartatni) a leválasztás pillanatát. A legtöbb keresztyén közösség gyülekezeteiben jóval nagyobb a nők száma, mint az ellenkező nemé. Ebből az (is) következik, hogy nem tudnak férjhez menni. Szintén nem ismeretlen az „elfojtott szexualitás” fogalma, ami egészen könnyedén törhet ki a lelkipárizozó irányába.

„Beszélgetés közben könnyen megmozdul a lelkipárizozó...”²⁰ Természetes módon rezonál mindarra, amit a másiktól hall. Sajnálatnak, részvétnek is nevezhetnénk, ami egy empátiás lélektől nem idegen. Főként igaz ez a párkapcsolati problémák esetén. Az együtt érző lelkipárizozónak lehet olyan „kisugárzása”, ami jelzés lehet a másik felé. Még akkor is, ha

ez a valóságban nem így van. Ügyelni kell arra, hogy ne keltessen illúziót.

Lelkigondozói szolgálatunk nem válhat problémamegosztó kapcsolattá. Aki nekünk elmondhatja a problémáit, annak mi az esetek 99%-ban nem. Pontosabban: nem lehet lelki gondozónk a lelki gondozottunk. Főleg nem, ha nő az illető személy.

4.2. Ifjúsági munka

Az egyik fiatal, gyakorló lelkipásztor a következő esetet mondta el. Ifjúsági kiránduláson voltak, ahol a közös játékok, kirándulások, strandolások során érezte meg azt, hogy jó lesz „észnel lenni”. Mindez történt annak ellenére, hogy többgyermekes édesapa, kiegyensúlyozott házasságban élve.

Egy, az Egyesült Államokban megjelent felmérés azt mutatta ki, hogy „a fiatal lányok nem látnak igazi férfit”.²¹ Gondolom, hogy hazánkban sem sokkal rózsásabb a helyzet. Kíváncsi, ha ilyen esetben legalább példává tudunk válni, de semmiképpen nem minősülhet ez át egy más előjelű vonzalommal.

A gyülekezet ifjúsága felé végzett szolgálat egyébként nem egyszerű feladat. Sokak által tapasztalt tény, hogy főként a fiatalabb lelkészek nagyon bizalmas, baráti kapcsolatokat építenek ki a fiatalokkal. Ezek a kapcsolatok természetesen nem bélyegezhetőek meg azzal a váddal, hogy bárkinek, akár csak a gondolatában is megjelenne, hogy ebből szexuális kapcsolat legyen, de a megkísértés veszélye fennáll. Erről egybehangzóan nyilatkozott egy ma is aktív lelkipásztor és egy volt ifjúsági vezető. Egy vélemény szerint különösen veszélyessé válhatnak az ilyen kapcsolatok akkor, ha odahaza nem lett példakép az apa, illetve ha nem kapja meg azt a szeretetet, amire egy lánynak az édesapja részéről szüksége volna.

4.3. Közös szolgálat nőtestvérekkel

Sok testvérben élnek rossz emlékek azzal kapcsolatban, amikor a szolgálat okán került közel egymáshoz lelkipásztor és valaki a nőtestvérek közül. Fiatal-, illetve gyermekkoromból legalább két olyan esetre emlékszem én magam is, ahol mindkét alkalommal a lelkipásztor sürgős távozása oldotta meg valamennyire a problémát. Azért csak valamennyire, mert a gyülekezetben tovább zúgott ennek a visszhangja, és valószínű, hogy a lelkipásztorban sem múlt el nyom nélkül. Hozzá kell tennem, hogy mindkét esetben a gyanú alaptalan, rosszindulatú, félremagyarázott esemény miatt alakult ki.

Az ilyen kapcsolatokban, éppen a feddhetetlenség, tisztaság meglétének az igazolása miatt, legyen mindig átlátható, leinformálható mindkét fél élete! Talán az érintetteknek (házastárs, gyermekek stb.) elegendő az, hogy megbíznak bennünk, de a külső szemlélők – sokszor a gyülekezetünk tagjai is – azt figyelik, hogy mi nincs szerintük rendben. Azt is becsülettel be kell vallani, hogy sokszor jobban meglátják kívülről azokat a problémákat, amelyek nekünk fel sem tűnnek.

4.4. Viselkedés, öltözködés

Szomorú tény, hogy gyülekezeteinkbe egyre több olyan elem szivárog be a világból, amelynek nem volna szabad. Sokan feledkeznek meg arról, hogy attól még valami nem lesz szent, hogy behozzuk a közösségi életünkbe, beiktatjuk a beszédünkbe, értékrendünkbe, szokásainkba. Egyik ilyen kritikus pont az öltözködés. Jó néhány alkalommal volt „szeren-

csém” látni olyan öltözetet gyülekezetben, amely nemcsak az Isten népe normáinak nem felelt meg, hanem általában sértett minden jobb ízlésű szemlélőt. Gyülekezetem fiataljainak nevelésére egyik ifjúsági konferencia szemináriumát használtam fel, amely az öltözködésről, divatról, hit kérdéseiről szólt.²² Nagyon konkrét oka volt annak, hogy az egyik szeminárium ezzel foglalkozott: egy fiatal testvérnő egyre „meredekebb” öltözetekben jelent meg, és igazából nem hallgatott semmilyen figyelmeztetésre. Azonban amikor a konferencián hallottak letisztultak benne, rövidesen helyreállt minden az öltözködésével kapcsolatban is. Az utólagos konklúzió azt is megmutatta, hogy nem egyedül ő volt ebben a problémában: szép számmal voltak, akik kényes kérdéseikre itt kaphattak választ.

A kihívó, nőiességet erősen hangsúlyozó öltözködés a férfi számára mindig is egyrészt kihívást, másrészt olyan jelzést sugároz, amely könnyedén indít el kísértéseket. Lehetnek, akik úgy gondolkodnak, hogy ha valaki az öltözködésében túl sokat mutat meg magából, akkor az legyen az ő gondolja: ha ő nem szégyelli, akkor az se zavarja, hogy mindenki megnézi, mustrálgatja! Ha mindez egy keresztyén gyülekezet közösségében történik, akkor különösen zavaró. Nemcsak a figyelmet vonja el arról, ami ott a lényegét jelenti, hanem elmosza azon határvonalak egy részét is, amelyek éppen a világ és a gyülekezet értékrendje, stílusa között állnak fenn. Ez elgondolkodtató, sőt riasztó lehet azok számára, akik éppen a makulátlan tisztaságot keresik a gyülekezetben, mert az ellenkezőjéből már elégük van.

Több ma is aktív lelkipásztor állítja, hogy nemcsak zavaró a gyülekezetben az ő számára is, ha nem megfelelő egy öltözet, hanem sajnos sok esetben indít el olyan gondolatokat, amelyek valószínűleg nem fogalmazódnának meg akkor, ha visszafogottabb egy ruházat. A gyülekezet szeretettel történő nevelése sok problémát megelőzhet. Nem kizárólag lelkipásztori munka, sokkal inkább a szülői házban kell ennek megtörténnie, de ha nem teszik meg a szülők, akkor fel kell vállalnunk akkor is, ha nem fog vele a népszerűségünk erősödni, esetleg maradnak, prűdnek bélyegeznek miatta. Azt is meg kellene talán fontolnunk, hogy az úri imában miért hangsúlyos ez a mondat: „*de szabadíts meg minket a gonosztól*”. Kevés az emberi erő, nagyon kell Isten támogató jelenléte. Keservesen nehéz lehet még így is egy igazán komoly kísértés leküzdése, de csodálatosan megerősödik az ember, ha győz benne.

5. Homoszexualitás

Ha az eddigiekkel kapcsolatban igaz az, hogy alig áll rendelkezésre használható irodalom, akkor ebben a kérdéskörben fokozottan áll ez a kijelentés. Senki nem vette még magának a bátorságot arra nézve, hogy a magyarországi keresztyén közösségeken belül a homoszexuális irányultság tekintetében felmérést végezzen vagy tanulmányt írjon. Németországban kicsit más a helyzet: ott az evangélikus egyház egyik női lelkésze lett a lesbikus lelkésznek szószólója, és tevékenységéért még magas állami elismerésben is részesült. Szintén Németországban, az ulmi dómban rendszeresen tartanak homoszexuális összejöveteleket, ami ellen az egyháztagok élénken tiltakoztak is. Jellemző, hogy a felsőbb egyházi hatóságok elutasították ezt a tiltakozást. Megjelent egy könyv is (Istenien lesbikus címmel), amelynek előszavát az evangéliumi lutheránus közösség hamburgi püspöknője írta. Témáját tekintve azt a kérdést veti fel, hogy sürgősen el kellene ismereni a homoszexuális lelkészek egyházi szolgálatát. Egyébként

világszerte vannak olyan gyülekezetek, ahol homoszexuális, illetve leszbikus lelkészek, lelkésznők végzik a szolgálatot, teljesen legálisan.²³

Egy magyarországi televízióműsorban is hallhattunk olyan lelkészt nyilatkozni, aki Dávid és Jónátán barátságával érvelt a homoszexualitás mellett, teóriáját a 2Sám 1,26-ra alapozva: „*Sajnálalak, testvérem, Jónátán, hozzám való szereteted csodálatra méltóbb volt az asszonyok szerelménél.*” Tarthatatlan ez az álláspont, ugyanis a Szentírás négy helyen is határozottan elítéli a homoszexuális magatartást.

Nézzük meg ezeket az igehelyeket!

1Móz 19,1–13: Sodoma férfairól olvashatunk, amely városban elfogadott volt az erkölcstelenségnek ez a típusa. Liberális bibliamagyarázatok szerint a sodomaiak bűne nem a homoszexualitás volt, hanem egyszerűen csak az ősi vendégjog megsértése. Ez vívta volna ki Isten iszonyú büntetését?

3Móz 18,22–23 és a 20,13 egyértelműen tiltja és halállal büntetendő bűnnek minősít minden homoszexuális kapcsolatot. A liberális magyarázat itt sem szótlan: azt mondják, hogy Isten itt nem a hétköznapi homoszexualitást tiltja, hanem a pogány templomok ilyen jellegű, szertartásba illesztett tevékenységét.

A Róm 1,26–28 a fent nevezett csoport tanítása szerint azt sugallja, hogy Pál apostol azokat vonja ítélet alá, akik párhuzamosan éltek hetero-, illetve homoszexuális kapcsolatban, és nem a „tisztesseges” homo partneri viszonyt részesítették előnyben.

Az 1Kor 6,9 és az 1Tim 1,9–10 igéi a homoszexuális kapcsolatban betöltött férfi, illetve női szerepkörre utalnak. Ezt úgy próbálják közömbösíteni, hogy egy másik rettenetes bűnnel, az úgynevezett *pederasziával* hozzák kapcsolatba, ami a felnőtt és gyermek szexuális kapcsolatát írja le, nem pedig a felnőttek önkéntes párkapcsolatát. (Az e „műfajban elhíresült” *Pándi Istvánt* ismerve talán nem is véletlen.)

Van az egyháznak még egy módszere a hozzáállást illetően, ez pedig a hallgatás. Valószínű, hogy ez a legnépesebb csoport. Létezik azonban egy jóval kisebb számú csoport is. Azok alkotják, akik nyíltan és bátran hangoztatják mindazt, amit a Szentírás, azaz maga Isten tanít e kérdéskörben.

Nagyon zavaró a mai társadalmi és egyházi megítélés kialakítása során az, ahogyan az egész kérdés tálalva van. Megzavarhatnak bennünket a nagy számadatok. Sokan arról beszélnek, hogy a társadalom össznépességének közel 20%-a homoszexuális. A reális adatok 2–4%-ban maximálják. Ha ehhez hozzávesszük azt is, hogy nem minden megkérdezett fog őszintén igennel válaszolni, akkor sem igen lesz az eredmény 5%-nál magasabb. Az sem javít a kívánatos hozzáálláson, hogy lépten-nyomon olyan emberekkel érvelnek, akik tudományban, művészetben, politikában nagyot alkottak, és homoszexuálisak voltak.

Hogyan válhat egy lelképásztor számára kísértéssé a homoszexualitás? Nagyon nehéz kérdés. A tény viszont az, hogy sajnos még közösségünkön belül is előfordult, nem is a távoli múltban. Nem is annyira kísértésről lehet ebben az esetben beszélni, hanem sokkal inkább genetikai, biológiai, illetve lelki beállítottságról. Nagy kérdés azonban tisztázni azt is, hogy ha valaki genetikusan van ráhangolva erre a kapcsolattípusra, akkor beszélhetünk-e az ő esetében bűnről. *Dr. Falus András*, a SOTE Genetikai Sejt- és Immunbiológiai Intézetének igazgatója arról beszél, hogy a genetikai orientáltság önmagában nem minden esetben oka a homoszexualitásnak. Nagyon fontos tényező az az összetett pszichoszociális környezet, amelyben az

egyén felnevekszik, ahonnan a példát meríti. Tanulmányában érvelésként megemlíti – és ez elgondolkodtató lehet a számunkra –, hogy a bűn megítélésében nem hivatkozhatunk genetikai orientáltságra. Hiszen azoknál a férfiaknál, ahol DNS-ben az Y-kromoszóma egynél többször fordul elő, igen gyakori az agresszivitás, ez pedig igen jellemző az életellenes bűncselekményeket elkövetők DNS-képében. Mégsem mondja senki azt, hogy az agresszió bármilyen következménye nem lenne bűn.²⁴ A bűn nem biológiai, hanem teológiai, szociális fogalom. A keresztyén embernek is ebből kell kiindulnia, és csak azért, mert a társadalom, vagy akár a hivatalos egyház álláspontja mást is diktál, a bűnt bűnnek kell neveznie. Nem tarthatjuk le a szeretetre való hivatkozással: vannak ugyanis, akik azt mondják a homoszexuális kapcsolatokat illetően, hogy Istennek mi baja lehet egy „szereteten” alapuló kapcsolattal?

Amikor állást foglalunk e kérdésben, ne feledkezzünk meg arról, hogy ez nem tolerancia, elfogadás, megértés szintjén mozog! Nem arról van szó, hogy elég nagy a világ, megférünk benne mi is, ők is. Az a társadalmi, jogi, politikai védőháló, amely a homoszexuálisokat körülveszi, elismerést, védelmet biztosít nekik. Ugyanakkor szabadon reklámozhatják is magukat. Egyik hivatalosan is engedélyezett homoszexuális rendezvényen a résztvevők ezt kiabálták: „Halál a családra!” Önmagáért beszél ez a jelmondat, és megmutatja, hogy a mélyben mennyire nem genetikai, biológiai mozgatórugók feszülnek.

Lelkipásztorként nemcsak önmagunkért vagyunk felelősek, hanem gyülekezeteink, egész közösségünk és – remélem, hogy érezzük ennek felelősségét is – egész társadalmunk sorsáért. Olyan emberként, akikre mások sorsa van bízva, kevés a szavak szintjén végezni a nevelést. Szükséges, hogy tiszta, példamutató életet éljünk fiataljaink, de egyáltalában mindenki elé. Semmiképpen nem engedhető meg, hogy közösségünkben a homoszexualitás megtűrt legyen. *Dr. Pálhegyi Ferenc* professzor véleménye sokak véleményével cseng egybe: nem a tolerancia, azaz elfogadás az, ami segít, hanem a megtérés, a nyomában járó bűnbocsánat. A bűnt nem elnézni, legkevésbé legalizálni kell, hanem megbocsátani, erre meg Isten képes egyedül.

6. Összegzés

Dolgozatomban szinte minden fejezeten belül utaltam arra, hogy milyen megoldások lehetségesek az adott helyzetekben. Most itt a végén szeretném mindazt összefoglalni, ami még fontos lehet.

A megelőzés minden másnál fontosabb. Az alföldi gazda egyszer kocsist keresett. A jelentkezőknek azt a kérdést tette fel, hogy milyen közelre mernek hajtani az árokhoz. Az első válasza az volt, hogy olyan közel mer hajtani, hogy szinte a kerekek az árok peremén futnak. A második rálicitált, mondván, hogy az ő kocsijának a kerekei az árok fölött is futnak néhány pillanatot. A harmadik azt mondta, hogy ő olyan messzire kerüli az árkot, amennyire csak bírja. A gazda őt választotta. A szexuális bűnök és kísértések tekintetében is ez lehet csak a követendő. Nem játék az, amiért Krisztus meghalt. Őt a mi bűnünk ölte meg, ne játsszunk tehát vele!

Legyen bátorságunk arra, hogy megvizsgáljuk a házasságunk minőségét! Sokan nem merik a párjuk felé feltenni a kérdést: „Boldog vagy velem?” Talán félnek a választól!

Legyen házaseletünkben az intimitás, ami nem feltétlenül párosul erotikával! Egyszerűen azokról a rezdülésekről, pillantásokról, ki sem mondott érzésekről van szó,

melyekről a másik tudja mindig, hogy ő az egyetlen, a legfontosabb, a társ, a „másik fél”.

A szexuális életünk is olyan legyen, amelyben kölcsönösen örömet, kielégülést találunk! *Dr. Kiss Ferenc* mondta az egyik előadásában, hogy „sok házassági konfliktus önmagában megoldódik a nászágynban”.²⁵

Sokszor az unalom készíti az embert arra, hogy oda nézen, arra gondoljon, azt tegye, amit nem volna szabad. A lelkipásztornak is legyen egy pontosan kialakított életritmusa, amelyben jól meghatározható helye van a pihenésnek, kikapcsolódásnak is! De ne csak ideje legyen, hanem a megfelelő módszer is álljon rendelkezésére! Ne „elüsse” az időt valamivel, hanem legyen az pihentető, kreatív, céltudatos tevékenység!

Ne csak a lelkipásztor tudjon arról, hogy a gyülekezet „veszélyes üzem” is lehet! Legyen ennek az információnak a gyülekezet is a birtokában! Nem árt meg senkinek, ha időnként erre is tanítva vannak.

Az 1Kor 13 életre váltása – mindannyian tudjuk, szinte kívülről, mégis fennakadunk sűrűre fonott rostáján.

Ha Isten és az ő parancsai hatják át és befolyásolják életünket, akkor az gondolatvilágunkon, tetteinkben is tükröződni fog. A „*ne tedd*” és a „*ne kívánd*” nem tiltás lesz a számunkra, hanem az a szeretet szabta korlát, amelyen belül az igazi szabadság fog kibontakozni.

Áttekintett és felhasznált irodalom

Hegyí András: Keresztyén lelkigondozás. A Baptista Missziói Főiskola jegyzete, Budapest, 1993.

Mérei Ferenc: A pszichológiai labirintus. Pszichoteam, Budapest, 1989.

Kiss Ferenc: Szexuáletikai kérdések. Evangéliumi Kiadó, 1987.

Sípos Ete Álmos – Falus András – Pálhegyi Ferenc: Homoszexualitás keresztyén szemmel. Éjféli Kiáltás Misszió, Budapest, cop. 1999.

Papp Dániel: A hetedik parancsolat. (Szakdolgozat), BTA, Budapest, 1998.

Balogh Éva: Pszichológiai kislexikon. Tóth K. vk., Debrecen, 1997.

Pálhegyi Ferenc: Keresztyén házasság. Református Zsinati Iroda, Budapest, 1992.

Személyiséglélektani kalauz. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.

Rólatok, értetek, nektek. Pasaréti Református Egyház, Budapest, 1996.

Hughes, Selwyn: Holtomiglan-holtomiglan. Harmat, Budapest, 1995.

A keresztyén lelkigondozó kézikönyve.

Scaramelli János: Lelki vezér a keresztyén tökéletesség útján, Temesvár, 1907.

Busch, Wilhelm: Isten megkísértett szolgálai. Evangéliumi Kiadó, [Stuttgart], [1980].

Almás Tibor: Máté evangéliuma. Gyuró Technik Kft., Budapest, 1989.

Magyar statisztikai évkönyv 1998. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1998.

A házasság neuralgikus pontjai (kézirat).

Cseri Kálmán: A tízparancsolat. Harmat, Budapest, 1994.

Wheat, Ed: Szerelemről minden házaspárnak. KIA, Budapest, 1980.

Török István: Etika. Free University Press, Amsterdam, 1988.

Elliot, Elisabeth: Gondolatok a férfiakról. Jó Hír Iratmisszió Alapítvány, Budapest, 1998.

Gyököcssy Endre: Életápolás. Református Zsinati Iroda, Budapest, 1992.

Magunkról magunknak. Református Zsinati Iroda, Budapest, 1989.

Arp, Dave és Claudia: Ketten az úton. Primo, MHVI Kft., Budapest, 1992.

Lochman Jan Milic: A szabadság útjelzői. Kálvin, Budapest, 1993.

Grész Gábor és David M. Robinson: Fialok az élet küszöbén. Timóteus Társaság, Budapest, 1994.

Somfai Béla: Erkölcssteológia. Szexuális etika. 1996.

Nők Lapja, 2000. 13. szám.

Új fordítású Biblia. Kálvin, Budapest, 1998.

Jegyzetek

1 Paul Negruti előadása. Elhangzott: Debrecen, 1998. Gyülekezetimunkás-konferencia.

2 Közismertebb megfogalmazásban: bugyi, butykos, bugyel-láris...

3 Biblia (új fordítású). Magyar Bibliatársulat. Budapest, 1998. 4 Uo.

5 Ez napjainkra öröndetesen már kezd megváltozni.

6 Mt 5,27; 19,18; Mk 10,19; Lk 18,20; Róm 13,9; Jak 2,11.

7 Cseri Kálmán: A tízparancsolat. Harmat Kiadó, Budapest, 1994.

8 Jan M. Lochman: A szabadság útjelzői Kálvin Kiadó, Budapest, 1993.

9 *Nők Lapja*, 2000/13. szám.

10 Cseri.

11 Simone Weil.

12 Wolfgang Böhne: Szeressük önmagunkat? Evangéliumi kiadó, 1984.

13 Pálhegyi Ferenc előadásából. Elhangzott a BTA-n.

14 A „szerző” személyét itt mellőzném...

15 Hegyí András: Keresztyén lelkigondozás. Baptista Missziói Főiskola jegyzete, Budapest, 1993.

16 Az 1Kor 13 alapján.

17 Pálhegyi: Keresztyén házasság. Református Zsinati Iroda, Budapest, 1992.

18 Selwyn Hughes: Holtodiglan-holtomiglan. Harmat Kiadó, Budapest, 1995.

19 Mérei Ferenc: A pszichológiai labirintus. Pszichoteam, Budapest, 1989.

20 Pálhegyi Ferenc: Személyes konzultáció. Nyírbátor, 2000. május 19.

21 Pálhegyi Ferenc, Falus András, Sípos Ete Álmos: Homoszexualitás keresztyén szemmel. Éjféli Kiáltás Misszió, Budapest, 1999.

22 NYIT 2. Nyírbátori Ifjúsági Találkozók, 1989. Témája: Korunk divatos világnézetei, tanításai.

23 Pálhegyi, Falus, Sípos

24 Falus: Homoszexualitás: bűn vagy betegség? Éjféli Kiáltás Misszió, Budapest, 1999.

25 Kiss Ferencnek a baptista teológián elhangzott előadása nyomán, 1999-ből.